

Kehopositiivisuusaktivismi lihavuussyrjintää haastamassa

Anna Puhakka

Sukupuolentutkimuksen väitöskirjassani tutkitaan aktivismia, tarkemmin sanoen kehopositiivisuusaktivismia. Väitöskirjatyössäni kehopositiivisuusaktivismi merkitsee tarkoituksellisia tekoja, joiden päämääränä on lopettaa lihavien ihmisten järjestelmällinen syrjintä yhteiskunnassa.

Kehopositiivisuusaktivismilla on pitkä historia. Sen alkupisteeksi ehdotetaan usein vuoden 1967 kesää, jolloin sadat ihmiset osallistuivat lihavien oikeuksia puolustavaan mielenosoitukseen New Yorkin Keskuspuistossa. Toisaalta kehopositiivisuusaktivismi ei tietenkään syntynyt tyhjiössä, vaan sitä siivittivät useat kansalaisliikkeet, kuten rasismia vastustava kansalaisoikeusliike, naisasialiike sekä liikehdintä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien parantamiseksi.

Kun kuutisen vuotta sitten aloin nähdä kehopositiivisuusaktivismiin liittyviä sisältöjä koko ajan enemmän, huomasin pohtivani, minkälaista oikeastaan oli tämä lihavuussyrjintää vastustava aktivismi, joka tuntui saavuttavan erityistä näkyvyyttä verkkoympäristöissä. Kun tuolloin aloin penkoa aiheen liepeiltä tehtyä tutkimusta, kolme asiaa tuli nopeasti selväksi.

Ensinnäkin lihavuus on yleisesti ottaen kielteisesti sosiaalisesti leimaavaa, eli stigmatisoivaa, kaikille sukupuolille. Lihavat henkilöt joutuvat rakenteellisen syrjinnän kohteeksi keskeisillä elämän osa-alueilla, kuten koulutuksessa ja terveydenhuollossa. Myös media ja elokuvateollisuus esittävät usein lihavat ihmiset sellaisten negatiivisten stereotyyppien mukaisesti, jotka yleisesti liitetään lihavuuteen. Esimerkiksi vuonna 2023 parhaan miespääosan Oscarilla palkittu elokuva *The Whale* on herättänyt kiivasta keskustelua paitsi lihavan

Kuva Sanni Seppä: "Karvahylkeellä on asiaa" (2023).

henkilön esittämisestä yleensä, myös niin sanotusta läskipuvusta, joka pääosan esittäjällä on yllään.

Toiseksi: vaikka lihavuuden stigma koskettaa kaikkia sukupuolia, lihavuus on leimaavampaa naisille kuin miehille. Naisiin kohdistuvat miehiä voimakkaammat ulkonäköpaineet. Työelämässäkään sukupuolittuneelle painosyrjinnälle ei olla immuuneja. Tämänvuotisessa Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisussa todetaan, että "erityisesti lihavia naisia syrjitään työelä-

mässä niin palkkauksen, uralla etenemisen kuin työpaikan saamisen suhteen. Lihavat naiset ovat työmarkkinoilla heikommassa asemassa kuin normaalikokoiset naiset ja lihavat miehet.” (Koivumäki ym. 2023, 28.) Lisäksi “[l]ihavuus ei vaikuta miesten sosiaaliseen statukseen yhtä alentavasti kuin naisten” (emt.).

Kolmanneksi aiempi tutkimus toi esiin, että ihmisten osallistumismahdollisuudet yhteiskunnassa linkittyvät lihavuuden ja sukupuolen lisäksi vielä

nen kiinnostuksen kohteeni oli kehopositiivisuusaktivismi Suomessa, koska se oli työni alkaessa (vuonna 2018) uudehko ilmiö tässä maassa, eikä sitä näin ollen tietysti ollut vielä juuri tutkittu.

Aihevalintaani vaikutti myös se, että perinteisesti Suomessakin lihavuus on julkisessa puheessa esitetty kansanterveydellisenä ja kansantaloudellisenä ongelmana. Lihavuudesta ovat lisäksi valtaosin puhuneet muut kuin lihavat henkilöt itse. Kehopositiivisuusaktivismissa taas toimijoina, näkyvissä

Kuvassa vasemmalla vastaväittäjä apulaisprofessori Kata Kyrölä, keskellä kustos apulaisprofessori Hannele Harjunen ja oikealla väittelijä Anna Puhakka. Kuva: Valteri Puhakka.

moniin muihinkin sosiaalisiin muuttujiin tai eron tekoihin. Tästä ilmiöstä käytetään nimitystä intersektionaalisuus. Aiempi tutkimus on esimerkiksi saanut selville, että sukupuolen ohella lihavuus on leimaavampaa mustille ja ruskeille ihmisille kuin valkoisille (ks. esim. Stewart & Breeden 2021; Strings 2019). Näin erilaiset intersektiot kietoutuvat toisiinsa ja vaikuttavat yhdessä siihen, millaisessa asemassa henkilö on suhteessa toisiin ja mitkä ovat hänelle avautuvat.

TUTKIMUKSEN PERUSKIVET

Tiesin siis lihavuussyrjinnästä ja tiesin, että naiset ja rodullistetut ihmiset ovat sille erityisen alttiita. Tälle pohjalle syntyivät väitöskirjatutkimukseni keskeiset tutkimusongelmat: halusin tutkia, millä tavoin lihavuussyrjintää vastustetaan, sekä selvittää, millaiseen vastarintaan ryhtyvät he, joihin syrjintä kaikkein kovimmin iskee. Pääsin totisesti pohtimaan näitä kysymyksiä, kun valitsin tutkimusaiheeksi kehopositiivisuusaktivismiin. Erityi-

ja kuuluviissa ovat nimenomaan lihavat ihmiset, ja lisäksi aktivistien tulokulma lihavuuteen poikkeaa selkeästi aiemmasta ongelmakeskeisyydestä. Tästä syystä lähestyn kehopositiivisuusaktivismia vastapuheena. Tukeudun eritoten Kirsi Juhilaan (2004, 20), joka toteaa vastapuheen olevan ”aina ’seuraava siirto’, -- vastaus eli reagointia johonkin”. Olennaista on myös, että tämän vastauksen ”sisältö on -- tavalla tai toisella erimielisyyttä ilmaiseva”.¹

Toisin sanoen, tutkin aktivismia toimintana, joka kyseenalaistaa vallalla olevaa näkökulmaa (tai diskurssia). Tällaista valtavirtaa haastavaa vastarintaa on luontevaa tutkia aktivistien itsensä tuottamien puheenvuorojen kautta. Koska kehopositiivisuusaktivistit toimivat pääosin internetissä,

¹ Heidi Kosonen ja Susi Mikael Nousiainen (2024, 26) ehdottavat tämän tyyppisen puheen, jolla ”viitataan sorrettujen tai marginalisoitujen ihmisten omaan toimintaan haastettaessa heidän elämäänsä koskevia diskursseja”, nimeämistä vastaanpuhumiseksi (vrt. engl. *talking back*; hooks 1989). Näin ero amerikkalaisesta sananvapauslaista kumpuvaan vastapuheeseen (vrt. engl. *counterspeech*) tulisi selkeämmin ilmi.

väitöskirjatutkimukseni aineistona oli erityyppisiä verkkosisältöjä aktivismin alkuajoilta, vuosilta 2015–2020. Analysoin kolumneja, blogimerkintöjä, YouTube-videoita ja podcasteja. Tein myös vertailua suomalaisten aktivistien ja erään tanskalaisen aktivistin, Sofie Hagenin, sisältöjen välillä, jolloin aineisto täydentyi vielä Facebook-päivityksillä. Tutkimusotteeni on ollut kautta linjan laadullinen, koska olen halunnut ymmärtää, minkälaisia vastarinnan paikkoja ja tapoja aktivistien sisällöistä avautuu: olen lukenut aineistoa yhä uudelleen ja paikantanut siitä erilaisia teemoja.

MONIMUOTOINEN VASTAPUHE

Minua siis kiinnosti ensinnäkin, millä eri tavoilla aktivistit vastustavat lihavuussyrjintää vastapuheensa kautta. Kaunopuheisuuden sijaan sain huomata, että aktivistit kommentoivat kehopositiivisuusliikettä kritisoiavia tahoja varsin kärkkäästi – ja värikkäästi. Aineistosta löytyi turhautumista, hermostumista ja kiroilemista.

Analyysin edetessä aktivistien vastapuheesta alkoi erottua myös muita sävyjä. Oli puhetta, joka pyrki oikaisemaan väärinymmärryksiä ja lisäämään arvostelijoiden ymmärrystä kehopositiivisuusliikkeestä. Oli puhetta, joka vältteli vastakkainasettelua ja sen sijaan haki yhteisyyttä kriitikoiden kanssa. Oli jopa puhetta, jossa aktivistit itse tutkiskelivat avoimesti omia, ristiriitaisia ajatuksiaan ja tunteitaan lihavuuteen ja lihavuuden stigmaan liittyen.

Aloin huomata, ettei kyse ollut siitä, että aktivistit olisivat vastustaneet lihavuussyrjintää ainoastaan jollakin tietyllä tavalla, saati ennalta-arvattavasti. Kyse oli ennemminkin siitä, että minulla itselläni tutkijana oli ennakko-oletus, että vastarinnan kuuluu näyttää tietynlaiselta, tai sitten se ei ole vastarintaa laisinkaan. Kuitenkin nämä kaikki edellä mainitut vastapuheen muodot ovat osaltaan raivaamassa tietä ulos lihavuussyrjinnästä. Keskeinen tutkimustulokseni onkin, että aktivistit voivat vastustaa syrjintää ja yhteiskunnallisia ongelmia hyvin monella tavalla. Erityisen huomionarvoista on, että moni näistä tavoista ei ensi silmäyksellä välttämättä näytä vastustukselta lainkaan.

VASTARINTAA MYÖS AKTIVISMIN SISÄLLÄ

Kuten edellä kerroin, perehdyin työssäni myös toiseen, hieman tarkemmin rajattuun tutkimusteemaan. Halusin tietää, minkälaista on niiden vastarinta, joihin lihavuussyrjintä osuu kaikkein kipeimmin. Tutkimukseni kontekstissa tämä tarkoittaa lihavia, mustia tai ruskeita kehopositiivisuusaktivisteja, jotka määrittelevät itsensä naiseksi tai muunsukupuoliseksi. Kutsun heitä moninkertaisesti marginalisoiduiksi aktivisteiksi.

Olin yllätynyt siitä, mitä aineiston analyysi paljasti tästä teemasta. Kävi nimittäin ilmi, että moninkertaisesti marginalisoidut aktivistit eivät ainoastaan vastusta liikkeen ulkopuolelta tulevaa syrjintää ja arvostelua. He joutuvat lisäksi vastustamaan syrjintää, jota tapahtuu kehopositiivisuusliikkeen sisällä.

Tämä saattaa kuulostaa eriskummalliselta. Miten on mahdollista, että kehopositiivisuusaktivismi tulisi syrjineeksi joitakin aktivisteja keskuudessaan? Sen koko olemassaolon syyhän on peräänkuuluttaa kaikenmuotoisten ja -kokoisten kehojen oikeutta olla ja elää rauhassa. Näen yhtenä syynä tähän näennäiseen paradoksiin sen, että aktivismi ei ole muusta yhteiskunnasta erillinen saareke. Siksi aktivismikin voi heijastella yhteiskunnallista epätasa-arvoa, ja tutkimukset osoittavat, että näin myös valitettavasti tapahtuu.

Moninkertaisesti marginalisoidut aktivistit siis tuottavat vastapuhetta paitsi liikkeen ulkopuolelle, myös liikkeen sisäisesti. He kritisoivat sitä, että esimerkiksi valkoiset kehopositiivisuusaktivistit saavat huomattavasti enemmän näkyvyyttä kuin mustat tai ruskeat. He vaativat, että kaikki liikkeen parissa toimivat sitoutuvat kunnioittamaan sen perusolemusta ihmisoikeusliikkeenä ja yhdenvertaisuuden edistäjänä. Lisäksi he vaativat, että kehopositiivisuusliikkeen – toisin sanoen heidän etuoikeutetumassa asemassa olevien aktivistikollegoidensa – on tehtävä enemmän tilaa moninkertaisesti syrjityille.

Tässä keskeistä on se, että vastarintaa tapahtuu myös kehopositiivisuusaktivismin sisällä. Totesin aiemmin, että lihavuussyrjinnän vastustuksen muotoja on useita ja ne saattavat olla hienovaraisempia kuin mitä voisi ensi alkuun ajatella. Tämä

liikkeen sisäisen vastarinnan taso avaa aivan uuden perspektiivin, kun mietitään sitä, mitä kaikkea vastustus ja aktivismi voivat tarkoittaa.

LOPUKSI

Lopuksi tahtoisin tarjoilla joitakin vastauksia kysymykseen so what? Eli mitä iloa tästä tutkimuksesta on? Kuka siitä hyötyy?

Ensiksikin tutkimukseni on osa sukupuolentutkimuksen ja yhteiskuntatieteellisen lihavuustutkimuksen jatkumoa. Ammennan heiltä, jotka – joissain tapauksissa jo useiden vuosikymmenien ajan – ovat tutkineet lihavuutta ja sukupuolta nimenomaan sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä (ks. esim. Harjunen 2009; Kyrölä & Harjunen 2007; Murray 2008). Toivon, että työlläni on annettavaa tulevaisuudessa etenkin sellaisille tutkijoille, jotka innoittuvat lihaviiden ihmisten monipuolisesta ja rikkaasta vastarinnasta ja haluavat tietää siitä lisää.

Toiseksi toivon, että tutkimukseni voi olla osaltaan tukemassa sellaista keskustelukulttuuria, jonka keskiössä on lihaviiden ihmisten asiallinen kohtelu ja – menen askeleen pidemmälle – kunnioitava kohtaaminen. Me tarvitsemme tällaista keskustelukulttuuria yllättävän monessa arkisessakin paikassa, kuten kasvokkain lääkärin vastaanotolla ja verkossa sosiaalisen median alustoilla.

Kolmas toiveeni on harras. Olisin ikionnellinen, jos väitöskirjani löytäisi kehopositiivisuusaktivistien luo ja jos he kokisivat, että tutkimukseni tavoittaa jotakin arvokasta heidän työstään. Koska juuri arvokasta heidän työnsä on.

FT Anna Puhakan väitöskirja Resistances in Online Body Positivity Activism in Finland in the Late 2010s tarkastettiin Jyväskylän yliopistossa 12.8.2023. Väitöskirja on luettavissa osoitteessa <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/88246>.

KIRJALLISUUS

- Harjunen, Hannele (2009) *Women and Fat. Approaches to the Social Study of Fatness*. Jyväskylä studies in education, psychology, and social research, 379. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjasto.
- hooks, bell (1989) *Talking Back. Thinking Feminist, Thinking Black*. Lontoo: Routledge.
- Juhila, Kirsi (2004) Vastapuhe ja leimattu identiteetti. Teoksessa Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Koivumäki, Terhi, Harjunen, Hannele, Hagström, Tiia, Mikkilä, Katri, Pusa, Tuija & Lahti-Koski, Marjaana (2023) *Kohti eettistä ja vastuullista painopuhetta ja -käytäntöjä. Lihavuuden stigma ja sen vähentäminen*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2013: 10. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Kosonen, Heidi & Nousiainen, Susi Mikael (2024) Kehopositiivisuusaktivistien strategioita vihapuhetta vastaan. Huolenpitoa ja vastaanpuhusta suomalaisessa Instagramissa. *Media & viestintä* 47:1, 23–46.
- Kyrölä, Kata & Harjunen, Hannele (2007) *Koolla on väliä! Lihavuus, ruumisnormit ja sukupuoli*. Helsinki: Like.
- Murray, Samantha (2008) *The 'Fat' Female Body*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Stewart, Terah J. & Breeden, Roshaunda L. (2021) "Feeling Good as Hell": Black Women and the Nuances of Fat Resistance. *Fat Studies* 10:3, 221–236.
- Strings, Sabrina (2019) *Fearing the Black body. The Racial Origins of Fat Phobia*. New York: University Press.